

veškeré kvalitní vlastnosti kořenů, větví a květů. To je cílem stvoření, prostředkem k pokračování, člověk je semínkem, které se podobá semínku prvního stvořitele.

A tak je člověk v teorii jednoty existence kvalitním soustředěním Boha a světa společně. Je cílem i prostředkem. Je stvořen podle obrazu Boha, jak se uvádí v dědictví víry.

Za šesté, pokud jde o revoluční možnosti súfismu, o kterých se zmiňuje Dr. Husajn Murua, uvedl bych, že súfistické myšlení by v sobě mohlo teoreticky mít určité odmítavé signály proti oficiální církevní ideologii. Ale súfistická zkušenost, jako celek, není z vědeckého hlediska nadějnou cestou pro reformu společnosti skrze revoluci, zejména s vědomím její povahy (činění je neefektivní a výklad je zašifrován), proto není tato aktivní v každodenním životě.

Obecně je súfismus, jako směr, směrem individuálních soustředění a obohacování sebe sama. A tak, než se najde ideální vhodná koncepce mezi individualitou a společenským prostředím, jak říká jeden z badatelů, zůstane súfistické soustředění, sebeodhalování, povýšený přístup a sebepřežití hlavní cestou.

To, co můžeme nanejvýš uvést o revolučnosti súfistů, je schopnost súfisty se duševně regenerovat. A to je to, co nejvíce potřebujeme, regenerovat náš duševní život tak, aby byl základem pro jakoukoliv kulturní konstrukci.

Potřebujeme tu část konstruktivního súfismu, která navrátí život původní arabské duši. Potlačovat instinktivní touhy je súfismem, nemít strach o život pro ideální cíle a být ideálním vzorem slovy i činy je též súfismem.

Návrat duše je skutečným návratem, kdy zákonitě následuje návrat hrdosti a země.³

Za sedmé, člověk je zapálen pro neznámo a pro osvobození od materiálního světa, který ho spoutává. Proto není súfistický směr ničím jiným, než důsledkem neschopnosti mysli a náboženské šar'í odpovédět na mnoho hlubokých otázek člověka, což je dokonce i neschopností vědy.

Zdá se, že tyto hluboké otázky jsou v současném islámském výkladu protikladné. Jak pozorujeme, islámský výklad ustupuje od súfistických tendencí, pokud nelze říci, že je zcela přeskočil. Z těchto tendencí zbyly jen nostalgické vzpomínky, ke kterým se uchylují pouze milovníci poezie (nikoliv však filosofové) v oblíbené symbolice.

Možná, že oddálení islámského výkladu od súfismu, s jeho duševními vůněmi, má určitý vliv na rozšíření násilnických tendencí a vznik skupin obviňujících lidi v islámských zemích z kacířství.

Seznam použité literatury:

MIHRIZ, Abd al-Latif (2007): Člověk v súfistické filozofii. Al- Maárifa 529: 148-165.

3) Autor má na mysli okupovaná území arabských států.

Václav Marek

Parthie a Řím v době Augustově

Abstract:

Both Rome, expanding from the West, and the Parthian Kingdom, expanding in the East, put to end the existence of the Seleucid empire and in the 1st century BC became problematic neighbours and uneasy rivals in the Near East. From the first contact (c. 92 BC) the diplomatic initiative seemed to be on the Parthian side and military activities with the ambitious Roman generals. From 53 BC onwards the Romans tended to settle the problems in the East by invasions and warfare, mostly with catastrophic endings, such as Crassus' defeat and death at Carrhae and disastrous expedition of Marcus Antonius. The Parthians responded these acts of aggression by ruinous invading Roman provinces (exploiting Roman disarray in the civil wars), but also with no lasting achievements.

Augustus, by contrast, calculating unsafe hopes and great risks of a heavy conflict with Parthia decided to solve problems diplomatically. Having used an impressive threat of his legions, he reached a diplomatic accommodation with two Parthian kings, Phraates IV and Phraataces (Phraates V), in 20 BC and AD 2, which in formal treaties stated Euphrates as demarcation line between both empires and a nominal dominance of Rome over Armenia. Thanks to this agreement, which was propagated as a military success in Rome. Augustus had free hands for another political and expansionistic aims in the West, in the Rhine and Danube regions, where the Princeps saw the priorities of his „global“ imperial governing and could acquire new lands for Rome.

Parthská říše se vytvářela od 2. poloviny 3. století př. n. l. ze skromných začátků postupnou, ale vytrvalou expanzí vedenou dynastickým rodem Arsakovců¹ z kmene Parnů, sídlícího původně při jihovýchodě Kaspiku. Svou moc prosadili v Íránu a dále na východ, kde nakonec byla rozvrácena říše řecko-baktrijská a hranicí parthského vlivu se stal dolní Indus. Směrem na západ pronikli Parthové do Mezopotámie. Tato nová mocnost na mapě starověkého světa se zformovala na úkor kdysi suverénních vládců této rozsáhlé oblasti, helénistických Seleukovců. Druhým osudovým činitelem, který zpečetil konec seleukovské říše byl Řím, jehož expanze do východního Středomoří se prosadila nejprve vlivem, potom kontrolou a nakonec ovládnutím Malé Asie, Sýrie, Palestiny a Egypta. Obě expandující mocnosti – ze západu Řím, z východu Parthie – se tedy nutně musely setkat a mohly se stát buď koexistujícími sousedy za dohodnutých „mírových“ podmínek, včetně oboustranně uznávaných hranic, nebo soupeřícími nepřátelskými státy se stálým, neregulovaným válečným stavem. V posledních desetiletích římské republiky hrozila spíše druhá možnost díky ambicím římských vojevůdců a všeobecné víře ve schopnost římských legií podřídit Římu jakéhokoli protivníka. Na své východní „frontě“ ovšem Římané narazili na rovnocennou, centrálně ovládanou mocnost s mohutnou teritoriální základnou, jejíž potenciál přiměl Augusta, prvního císaře (*princeps*), k tomu, aby s ohledem na „globální“ úkoly své vlády uznal parthskou říši za partnera v diplomatickém řešení mezistátních vztahů. Výsledkem tohoto Augustova rozhodnutí pak na poměrně dlouhou dobu byla ne sice bezpečná, ale přece jen diplomaticky zajišťovaná koexistence obou velmocí, v níž si ovšem Řím jako univerzální, pozemní i námořní říše uchovával pocit (reálné i iluzorní) nadřazenosti světovládce. Rovnocennost partnerů snad můžeme symbolicky vidět v kompromisním vzájemném omezení expanzivních ambic: Parthové nepustili Římany za Eufrat (a ti se tak nemohli stát plnými „dědici“ Alexandra Velikého), Římané nepustili Parthy ke Středozemnímu moři (a ti se tak nestali plnými „dědici“ Achajmenovců).

Udělejme si nejprve krátký přehled římsko – parthských vztahů od jejich oficiálních počátků až po nástup Octaviana Augusta k vládě (BALL, W. 2001, s. 8–30).

Parthové se dověděli o Římanech nejspíš dříve, než je samé na vědomí vzali Římané. Římské vítězství nad králem Antiochem III. Velikým v r. 190/189 př. n. l. a následný mír uzavřený v Apamei, po němž Seleukovci ztratili prakticky celou Malou Asii, nepochybně Parthové dobře (a pomyslně v té době snad i s povděkem) zaregistrovali, neboť jim otevřely cestu ke konečnému prosazení vlastní nezávislé státnosti, kterou jim právě tento seleukovský vládce ještě hrozil zablokovat. Do římského povědomí se Parthové dostali nepřímo v souvislosti se svými zásahy proti seleukovským králům ve 2. sto-

letí př. n. l., kdy římský senát pečlivě sledoval složité poměry v seleukovské dynastii.² Zásahu na pevném konstituování parthského říšského systému měli především oba velcí budovatelé a dobyvatelé Mithradatés I. (171– c. 138/7 př. n. l.) a Mithradatés II. (124–76 př. n. l.), na jehož mincích se poprvé objevuje výsostný titul *basileus basileón*, „král králů“, na znamení nastoupení Arsakovců do achajmenovského dědictví. Právě za Mithradata II. došlo (c. 92 př. n. l.) k prvnímu přímému diplomatickému kontaktu Říma s Parthy. Římský propraetor L. Cornelius Sulla (budoucí diktátor), pověřený senátem řešením sporné situace v Kappadokii a jejím sousedství, přijal na žádost parthské strany vyslance velkokrále, dopustil se však (snad z neznalosti, snad z arogance) při slyšení diplomatické netaktosti vůči majestátu krále, což stálo vyslance Oroba za návratu ke dvoru život. Smysl a výsledek jednání neznáme, v každém případě však vztahy římsko-parthské nezačaly právě šťastně. Pokračování pak měly v diplomacii za 3. války Říma s pontským králem Mithradatem VI. Eupatórem (74–64 př. n. l.). Parthský král Oródés II. odmítl Mithradatovu žádost o uzavření protiřímské koalice a naopak nabídl spojenectví Římu. Hlavním důvodem pro to bylo, že spojencem Mithradatovým byl jeho zeť, arménský král Tigranés I., který proměnil dosud bezvýznamnou Arménii ve skutečnou mocnost, která ohrožovala parthské zájmy, zvl. v Mezopotámii.³ Oródovi vyslanci tedy jednali jak s římským vojevůdcem Lucullem, tak potom i s konečným vítězem války Gnaeem Pompeiem. Došlo k uzavření dohod (z římské strany šlo o tzv. vojevůdcovské dohody, které zřejmě nebyly v Římě ratifikovány), které uznávaly parthského krále za spojence a potvrzovaly nedotknutelnost parthského území. Naděje na územní zisky na úkor Arménie, které si Oródés II. nejspíš dělal, však zhatil Pompeius, když se uzavřením mírové smlouvy stal Tigranés „spojencem a přítelem římského národa“. I Pompeius se choval vůči parthskému králi velmi chladně; odmítl jej titulovat jako „krále králů“ a po vytvoření provincie Syria ze zbytku seleukovské říše odmítl jednoznačně uznat Eufrat jako hranici mezi oběma státy a dal najevo podporu králům podřízených Oródovi.⁴ Od té chvíle, lze říci, měli Parthové málo důvodů Římanům důvěřovat. Z hlediska utváření

2) Stačí připomenout významnou diplomatickou a hlavně kontrolní misi římského poselstva pod vedením Scipiona Aemiliana v r. 140/139 př. n. l., které navštívilo Egypt, Sýrii, Kypr a místa v Malé Asii. Výsledkem mise bylo mj. římské potvrzení Antiocha VII. na seleukovském trůnu.

3) Jednoznačným znamením parthského zájmu o Mezopotámii a možný tah ke Středozemnímu moři bylo přenesení sídla králů do nově postaveného města Ktésifontu, vybudovaného na levém břehu Tigridu naproti helénistické Seleukeii.

4) K tomu např. PLÚTARCHOS, Pompeius 33; DIO CASSIUS XXXVII, 6; srov. BRUNS, P.A. 1990, s. 300 nn.; CAMPBELL, B. 1995, s. 214.

1) Arsakovská éra se počítala od nástupu krále Tiridata (I.) na trůn, tj. 248/247 př. n. l.

římské sféry vlivu má zásadní důležitost fakt, že od Pompeiových válečných aktivit pokládal Řím Arménii a oblast Kavkazu za „svou věc“.⁵

Nicméně římsko-parthské vztahy, dosud víceméně přátelské, se změnily v otevřené nepřítelství díky ambicióznímu protiparthskému tažení prokonzula Marka Licinia Crassa v letech 54–53 př. n. l. Aniž by Řím oficiálně vyhlásil Parthii válku⁶, podnikl Crassus toto – jak se ukázalo – zcela nepřipravené tažení v podstatě jen kvůli získání slávy z velkého válečného vítězství. Celý podnik skončil těžkou porážkou u Karrh a následnou Crassovou smrtí. Od této chvíle se Parthie stává pro Řím velkým zahraničněpolitickým problémem a samotná porážka, po níž zůstaly v rukou parthského krále odznaky římských legií a množství zajatců přesunutých do východních končin parthské říše, se stala ostudnou skvrnou na římské pověsti a traumatem, které vyžadovalo odvetu. Po vítězství proniklo parthské vojsko do Sýrie a ohrožovalo Kommagénu i Kappadokii, ale větší úspěch si nedopřál sám velkokrál, který dal popravít vítězného generála Súrenu (a řadu s ním spojených osob), jehož obliba a vliv se mu jevila nebezpečná. V následných letech, kdy v Římě probíhala občanská válka, podpořil Oródés, byť spíše symbolicky, Pompeiovu stranu proti Caesarovi, což samozřejmě bylo později dodatečným motivem diktátora Julia Caesara k přípravě velkého tažení, plánovaného na pět let, během něhož chtěl v jednom sledu porazit Illyry, Dáky a Parthy.⁷ K vlastnímu tažení, k němuž bylo shromáždováno 16 legií, však nedošlo kvůli atentátu na Caesara o březnových idách 44 př. n. l. V občanských bojích po Caesarově smrti podpořili Parthové republikány Bruta a Cassia proti triumvirům, tedy opět stranu, která nakonec prohrála. V letech 41/40 př. n. l. zasáhli Parthové vojensky v Palestině na podporu posledního hasmoneovského krále Antigona (útěk Héródův do Masady) a poté pronikli do Sýrie a v prudkém nájezdu

se zmocnili velké části Malé Asie.⁸ Parthská vojska byla v té době pod velením prince Pakora a římského „odpadlíka“ Quinta Labiena. V letech 39–38 však byli Parthové nečekaně poraženi v několika bitvách Antoniovým legátem Ventidiem; Pakoros padl, zabit byl i Labienus, zbytky jejich vojsk byly buď zajaty nebo se stáhly za Eufrat (DOBIÁŠ, J. 1924, s. 224–236). Starý Oródés II., rozrušený smrtí milovaného syna, se rozhodl odstoupit z trůnu a za nástupce si vybral svého syna Fraata (IV.). Při této příležitosti se opět odhalila velká vnitřní slabina orientálních dynastií: existence harémů. V říši bylo vždy mnoho Arsakovců různých větví, kteří – zvláště při neexistenci pevného pravidla nástupnictví – si mohli činit nárok na trůn. Fraatés nebyl ochoten čekat a zavraždil otce, potom údajně i všechny své bratry, prý v počtu třiceti. U nich se vraždění nemohlo zastavit, neboť všichni měli své osobní přátele či stoupence, kteří nemohli zůstat naživu. Fraatés tedy neměl zcela pevnou pozici ve své říši v roce 36 př. n. l., kdy výpravu do Parthie zahájil Marcus Antonius (DOBIÁŠ, J. 1924, s. 254 nn.; BENGTON, H. 1977, s. 184–205). I když se tažení uskutečnilo podle plánů zpracovaných kdysi Caesarem (s 15 legiemi!), shodou celé řady nepříznivých okolností (mj. i kvůli dvojaké hře arménského krále Artavazda) skončilo po neúspěšném dobývání opevněného města Fraaspy v Médii Atropaténé naprostým nezdarem, velkými ztrátami a zuboženým návratem zbytků vojska do Sýrie. Navíc počet orlů římských legií se v rukou parthského krále navýšil o další. Parthské trauma se v Římě ještě prohloubilo.

Po bitvě u Aktia v září 31 př. n. l., v níž porazil svého soka Marka Antonia, se Octavianus/Augustus stal jediným vládcem celé říše. Stál se svými legiemi na východě a až do r. 29 zklidňoval celou oblast a reorganizoval administrativu říše, včetně vazalských států a měst, ve svůj prospěch. Celý Východ, včetně Řecka, totiž v r. 32 př. n. l. přísahal věrnost Antoniovi. V Římě se očekávalo, že svého pobytu využije i k potrestání Parthů. Octavianus jistě dobře vnímal nálady římské veřejnosti; věděl, že obrátit římské zbraně po občanských válkách opět proti „vzdorné“ zahraniční mocnosti, která byla vnímána jako hrozba, a vítězstvím odčinit minulé hanebné porážky by pozvedlo sebevědo-

5) To vyplývá např. z výkladu událostí u TACITA, *Ann.* XIII, 34 a XV, 13.

6) Šlo tedy dle římských nábožensko-právních kritérií o válku nespravedlivou (*bellum iniustum*); pokud by Crassus svou porážku přežil, byl by patrně hnán v Římě k trestní odpovědnosti.

7) Srov. APPIÁNOS, *Občanské války III*, 25; STRABÓN, *Geogr.* VII, 3.5 a 11; SÜETONIUS, *Caesar* 44; PLÚTARCHOS, *Caesar* 58. V době Caesarových příprav na tažení se objevuje významná asymetrie v politických „programech“ obou mocností, která je pro Parthii hrozivá: kdežto Parthové chtěli nejspíš „jen“ územní zisky na úkor Říma, Řím usiloval o zničení parthské říše.

8) Tyto aktivity lze chápat jako projev nyní agresivnějšího úsilí Parthů o dosažení přístupu ke Středozemnímu moři a tedy o opětovné spojení tzv. úrodného (či zeleného) půlměsíce (s osídlením převážně aramejským), táhnoucího se od Palestiny na sever Sýrie a dn. Iráku a pak na jih do Mezopotámie. Teprve vstup Říma na Přední východ poprvé politicky a ekonomicky tento tradiční celek roztrhl; srov. WIDENGREN, G. (1976), s. 202nn. Snahu Parthů o ovládnutí Sýrie předpokládá už pro 2. století př. n. l. IUSTINUS (XXXVII, 9,10), zpracovávající výtah z obsáhlého díla historika POMPEIA TROGA z doby Augustovy. Naproti tomu ISAAC, P. 1990, s. 31–33 o těchto parthských snahách pochybuje.

mí Římanů a jemu samému by přineslo válečnou slávu, v Římě stále nejvíce ceněnou⁹ Octavianus však byl chladně kalkulující politik a nebyl přítelem rozsáhlých a riskantních válečných akcí, jakou by válka s Parthií jistě byla. Augustův životopisec (SUETONIUS, *Augustus* 25,4) výslovně uvádí, že Augustus „odmítal každou bitvu a válku, pokud naděje na úspěch nebyla větší než strach z nezdaru.“ Octavianus tedy odložil „parthské řešení“ na pozdější dobu, vrátil se do Itálie, a nadále, jak se ukázalo, pokládal během své vlády (od r. 27 př. n. l. už pod jménem Augustus) za svůj přednostní úkol vedle nutných vnitropolitických reforem¹⁰ dokončení pacifikace a administrativní organizaci západních provincií Galie a Hispánie a zajištění pokud možno co nejnvýhodnější severní hranice říše – dosáhnout úrovně Dunaje a dobýt Velkou Germánii až po Labe. Snaha podřídit si germánské kmeny skončila sice nakonec neúspěšně katastrofou legií v Teutoburském lese 9 n. l., tento neúspěch se ovšem nedal předvídat v optimistických počátcích zárynské expanze.¹¹

Augustus ovšem v r. 27 př. n. l. dostal prokonzulské imperium v provinciích, ve kterých měl dokončit to, co nestačil splnit jeho otec, diktátor Caesar. Mezi těmito úkoly byla i v mentalitě Římanů nejbolestivěji zafixovaná právě potřeba odvety proti Parthům, resp. velké tažení na Východ. Je třeba poznamenat, že i v Římě bylo dost lidí fascinováno velkolepým dávným úspěchem Alexandra Velikého, který by bylo záhodno pro velikost Říma zopakovat (CAMPBELL, B. 1997, s. 220 n.; DAHLHEIM, W. 1989, s. 86–89). Velká očekávání jsou dokumentována mj. v množství odkazů u augustovských básníků,¹² kteří předpokládají porážky Parthů/Peršanů, Indů, Skythů, ba i Sérů

9) V Římě byla už prostá existence jakéhokoli skutečně nezávislého souseda vnímána jako vážná hrozba bezpečnosti; bezpečí Říma může být zajištěno jen podřízením všech států římské kontrole (BRUNS, P. A. 1990, s. 300). Už THÚKYDIDÉS (I, 75,3) obecně připouští, že lidé jsou při svém jednání přirozeně ovládáni a motivováni hlavně strachem, potom ctí a nakonec prospěchem.

10) K nim patřila i nutnost přidělit pozemky vojenským vysloužilcům; po bitvě u Aktia bylo v říši pod Octavianovým velením kolem 250 000 vojáků. Na Augusta čekal úkol stanovit pro říši efektivní, ale finančně únosný počet legií (nakonec v počtu 25) rozdělených na směrech jednotlivých „front“, na něž se římská zahraniční politika a vojenská aktivita soustředila.

11) Celkové posouzení Augustova působení srov. CROOK, J. A. 1996. Komplikace se pro říši koncentrovaněji objevují až kolem r. 6 n. l..

12) Např. HORATIUS, *Epody* VII, 1–10; *Ódy* I,12,53–56; 19,11–12; II,13,17–18; III,2,3–4; *Listy* I,12,27–28 aj.; VERGILIUS, *Eklogy* X,59–60; *Píseň o rolnictví* I, 509; III, 30–33; PROPERTIUS II,10,13–18; 14,23; 27,5; II,4,4–10; 5,47–48; 9,25–26; IV,3,35–36. 67–68 aj.

(Čiňanů).¹³ Augustus tak byl nepochybně pod silným tlakem, kterému však byl rozhodnut čelit, pokud jde o použití vojenské síly v přímém konfliktu a rozhodl se hledat řešení diplomatické.¹⁴ Toto rozhodnutí se v žádném případě nezakládalo na principiálním přesvědčení, že míru je třeba dát přednost před válkou (ECK, W. 2002, s. 77 n.). Jistějším řešením mezistátních vztahů v dosavadní římské praxi byl buď mír diktovaný po vítězné válce, nebo přijetí slabšího partnera pod římskou „ochranu“, tedy do klientského (vazalského) postavení. I Augustus se svými poradci nejspíš teoreticky vážili např. přínosy na pravidelných daních z dobyté Mezopotámie a oblasti Perského zálivu v případě jejich trvalé provincializace proti riziku dlouhé a nakonec třeba neúspěšné války, po níž by musel následovat mír, jehož podmínky si vlastně Římané nedokázali představit. Potenciál parthské říše, v jejímž případě nešlo už *a priori* pomýšlet na vazalské postavení, prostě opatrně a chladně kalkulujícího Augusta varoval před vstupem do nejisté války, pro niž navíc parthský král v této době rozhodně nehodlal zavdat čerstvý důvod, který by Římu posloužil jako aktuální *iusta causa belli* (spravedlivá příčina války). Je totiž evidentní, že s ukončením občanských válek v Římě a Augustovou konsolidací poměrů skončila i pro Parthii naděje na aktuální územní nebo alespoň vlivové zisky na úkor Říma. Parthský král se dostal do defenzivy a Římu v té době ani z jeho strany ani odjinud zřejmě nehrozilo vážné válečné nebezpečí (TIMPE, D. 1997, s. 142 nn.).¹⁵ Augustovi tak zůstal jen jeden důvod pro případnou válku – odvěta za minulé porážky a nájezdy. Odvěta byla pro Římany z hlediska jejich válečného práva běžně naprosto oprávněným důvodem pro vypovězení a zahájení války, v případě neúspěchu se však zpětně mohla vytýkat jako nedostatečná a trestuhodná. Řím a zvláště sám Augustus, který si i ze zahraniční politiky udělal „soukromou záležitost“ (DAHLHEIM, W. 1989, s. 86), si na parthské frontě už nemohl dovolit další neúspěch. Sázka na diplomacii pak byla podpořena i ekonomický-

13) Očekávalo se i Augustovo tažení do Británie (srov. Např. HORATIUS, *Ódy* III,5,3–4), které však císař, jak se zdá, nikdy opravdu neplánoval; tento úkol čekal až na císaře Claudia (43 n. l..)

14) Augustova rezignace na touhu po „alexandrovské slávě“ je příznakem nové tendence v římské zahraniční politice, která se s jeho vládou prosazuje. Končí éra dynamického výboje ambiciózních vojevůdců a objevují se prvky jistého plánu, který zohledňuje i vnitropolitickou stabilitu, ekonomickou náročnost vojenských akcí i nebezpečí aktivní účasti vojsk pro vnitřní klid v říši. M. DOYLE, *Empires, Ithaca – London 1989* označuje ve své typologii říši přechod od dravé expanze k soustavné konsolidaci již získaného (s cílem zajistit kooperaci podrobených území s centrem, aby byla dosažena trvalost říše) „augustovským prahem“ (Augustan threshold); srov. i MÜNKLER, H. 2007, s.98 nn., 112 nn.

15) Srov. ovšem E. N. LUTTWAK, *The great Strategy of the Roman Empire, from the First Century to the Third*. Baltimore – London 1976, který soudí, že i na parthské frontě hrozila kdykoli „studená válka“ přerůst v „horkou“.

mi, především obchodními zájmy Římanů, které se právě v době Augustově začínají prosazovat v širším kontextu jimi ovládaných předovýchodních a černomořských oblastí.¹⁶

Římané znali v této době Parthy po jejich silných i slabých stránkách už mnohem lépe než dříve, i když nadále zůstávali u přezíravého pohledu na jejich „barbarský“ způsob života a despotický způsob vlády, pod níž všichni poddaní byli „otroci“ (CAMPBELL, B. 1997, s. 216–220). Třebaže celkový potenciál parthské říše se nemohl rovnat římskému, ve válečném střetnutí vedeném na jejich území (a takové by se vedlo v případě tažení proti nim) by měli dostatečné vojsko i rezervy k jeho obraně; na jejich straně by byl domácí terén i klima; Římané dosud nenašli účinný způsob boje proti parthským zbraním a taktice („římské kopí proti parthským šípům“)¹⁷, varovným faktem bylo, že Parthové nebyli na domácí půdě dosud nikdy poraženi. Řím ovšem mohl na druhé straně počítat i s parthskými slabinami, především s rozbroji ve vládnoucí dynastii a rebeliemi aristokratů, případně helénistických měst, i s potížemi v iránském prostoru, kde stále hrozily nájezdy středoasijských kmenů (Saků, Dahů aj.).¹⁸ Jistým problémem parthských králů byla i nemožnost (kvůli feudálním vztahům v říši) držet (a platit) brannou moc jako permanentní armádu.

Mezitím se Augustovi nabídla možnost získat kontrolu nad Parthií aktivní a okázalou podporou Arsakovce Tiridata, který se od r. 30 př. n. l. opakovaně pokoušel o uzurpaci moci proti Fraatovi IV. a nebyl v tom zcela bez nadějí díky podpoře významné části parthské, resp. mezopotámské aristokracie (TIMPE, D. 1975). V roce 26/25 př. n. l.

16) Nelze ovšem hovořit o římské státní obchodní politice; obchod zůstal záležitostí měst a soukromníků. Římané samozřejmě poznali důležitost karavanních cest a dálkových obchodních tras, které nyní získávaly na významu díky nárůstu počtu konzumentů luxusního orientálního zboží na římském západě. Parthové kontrolovali velmi důležitou etapu „hedvábné stezky“ a mohli tak blokovat, kontrolovat a hlavně podstatně zdražovat indické a čínské zboží před jeho dopravou do koncových středomořských přístavů, které teprve byly pod kontrolou Říma. K římskému obchodu na východ od Eufratu srov. BALL, W. 2001, s. 123–139.

17) Srov. WIDENGREN G, (1976), s. 208nn. Pravidelné parthské vojsko bylo stavěno v síle 50 000 mužů, převážně jezdců. Jejich menší část tvořili aristokratičtí kopiníci (arátán) v celotělovém šupinovém pancíři (tzv. katafraktariové), hlavní masou byli jízdní lučištníci, schopní střílet do stran i dozadu; ti byli královskými poddanými (ram, řecky laoi, „lidé“), které Řekové a Římané s pohrdáním označovali jako „otroky“ (dúloi, servi).

18) Zajímavé postřehy k možnostem a pozici Parthů v době Augustově mějí někteří antičtí historikové, např. DIO CASSIUS XL, 14, STRABÓN, Geogr. VI,4,2 (288), XI,6,4 (508), XVI,1.28 (748–749); TACITUS, Ann. II,2; XI, 9–10; XV, 13 aj. Celková představa o Parthech, jak se zdá, byla, že nejsou schopni dlouho válčit mimo své území, na svém ale nemohou nikdy být opravdu poraženi.

dokonce dočasně ovládl Mezopotámii a v Seleukeii razil mince s titulem *basileus basileón*, „král králů“; svou jistotu podporou Říma dal najevo i tím, že se na mincích označuje jako *Filrómaios*, tedy „přítel Římanů“. Podařilo se mu unést Fraatova syna, kterého předal Augustovi. Ten se však zdržel jakéhokoli přímého vojenského zásahu v Tiridatův prospěch. Nicméně zřejmě i v kontextu své tehdejší parthské politiky (a podpory Tiridata) demonstroval Augustus římské mocenské ambice a vojenské možnosti nařízením vojenského tažení do dnešního Jemenu, tehdy označovaného jako Šťastná Arábie (Arabia Eudaimón/Felix). Jako dědic Ptolemaiovců se Augustus musel zorientovat v politické a ekonomické situaci po obou stranách Rudého moře a dobře věděl o bohatství jihoarabských měst, o důležitosti pozemních karavanních cest, zvláště tzv. „kadidlové stezky“, i překladových přístavů na námořních obchodních trasách.¹⁹ Výpravu, částečně i s objevitelskými záměry, realizoval v letech 26–25 př. n. l. prefekt Egypta Aelius Gallus se dvěma legiemi, jejichž úkolem snad bylo vyvrátit sábejské království (zřejmě nejsilnější z místních států po zničení Ma'ínu), které v koalici s Himjárem podporovalo parthské zájmy proti zbývajícím dvěma arabským státům Qatabánu a Hadramautu, které se zřejmě chtěly opřít o podporu Říma. Pro Augusta, který nejspíš vzhledem k vzdálenosti neplánoval trvalou anexi území, by bylo významným úspěchem, kdyby v tomto politicky i hospodářsky zajímavém regionu jednou ranou porazil bohaté nepřátele a získal bohaté přátele. Římanům se však na tomto strastiplném tažení nepodařilo dobýt hlavní sábejské město Maribu (Márib), výprava jako celek nebyla úspěšná a zůstala bez trvalých, pro Řím významných výsledků.²⁰ Musela být ovšem parthským dvorem zaregistrována jako jeden z varovných aktů římské východní politiky, naznačující, že potenciál Říma, proklamujícího pro sebe „vládu nad světem“, se pro expanzi na východ dosud nevyčerpal.²¹ Toto vědomí bylo přirozeným zdrojem vzájemné

19) STRABÓN (Geogr. XVI,4,22–24) píše, že císař čekal od výpravy velké zisky, nejen jednorázové. Bohatství arabských komodit popisuje podrobně PLINIUS Starší, Nat. hist. XII, 8–19. Zhruba ve stejném období probíhaly i vojenské expedice do Ethiopie a do hloubky území Garamantů v saharské Africe.

20) Augustus ovšem ve svém výčtu svých skutků (Res gestae 26; viz pozn. 42) tuto výpravu zmiňuje jako nejvzdálenější průnik římského vojska. K tažení např. H. von WISSMANN (1976), str. 313 nn.; SCHECK F. R, 1995, s. 51–60.

21) PLINIUS Starší (Nat. hist. VI, 161) uvádí, že Aelius Gallus p o p r v é donesl římské zbraně do Šťastné Arábie, čili za Flaviovců se počítalo s tím, že tam Římané (přirozeně!) podniknou ještě další výpravy. Nikdy k nim ale už nedošlo; kontrolu nad přístavy v Rudém moři si Římané podrželi.

nedůvěry obou velmocí, protože ani Řím nemohl počítat s tím, že expanzivní potenciál Parthie, státu dosud též dobovačného, je už navždy vyčerpán.²²

Aniž by Augustus upustil od demonstrace síly, od roku 23 př. n. l. zintenzivnil aktivitu diplomatickou. Jednalo se prostřednictvím korespondence a vysoko postavených vyslanců. K přímému jednání Augusta s velkokrálem nikdy nedošlo, neboť takový akt, ať by k němu došlo na území kteréhokoliv státu, by znamenal pro každého z vladařů buď popření vlastní suverenity nebo uznání rovnosti druhého, čemuž se Augustus i Fraatés chtěli vyhnout.²³ Oba vladaři se očividně chtěli vyhnout i velkému válečnému konfliktu, chtěli ovšem vyjednat pro svou stranu co nejvýhodnější podmínky, což stále odhalovalo možnost dohody. Fraatés si právem stěžoval na římské zasahování do vnitřních poměrů svého státu Augustovou opakovanou podporou Tiridatových pokusů o uzurpaci, což bylo údajně v rozporu se smlouvami uzavřenými dříve s římskými vojevůdci Sullou, Lucullem a Pompeiem. Augustus v této době už uznal marnost hry s Tiridatovou kartou; přestal Tiridata podporovat a poskytl mu azyl v Itálii. V roce 23 př. n. l. poslal na východ svého nejzkušenějšího muže a přítele Marka Vipsania Agrippu, vybaveného silným imperiem (AMELING, W. 1994). Nevíme přesně, jaké měly být jeho úkoly, ale zřejmě měl připravit půdu pro příchod samotného Augusta a zjistit informace o aktuálním stavu tamních měst a o poměrech v Parthii. Jeho pověst nejschopnějšího Augustova stratéga a generála musela na parthském dvoře vzbudit dojem vážných válečných příprav na římské straně. Agrippa byl brzy Augustem odeslán k řešení potíží v Galii a na Rýně, ale v zimě 22/21 př. n. l. se sám císař, který musel předtím vyřešit nebezpečně výbušnou situaci v Římě, související s kritickou situací v zásobování lidu obilím, objevuje na Východě; nejprve má základnu na ostrově Samu, později se přesunuje do Sýrie. Renomé a charisma císaře se mělo stát hlavním argumentem římského tlaku na Parthy. („Augustus zmohl více velikostí své pověsti než jiný vojevůdce /míněn je M. Antonius, V.M./ silou zbraní“: IUSTINUS XLII, 5,10.)

V roce 20 př. n. l., stále v době jednání s Parthy, došlo k nečekanému vývoji v Arménii. Arméni se vzbouřili proti svému (Římu nepřátelskému) králi Artaxiovi a jejich poselstvo požádalo Augusta o vrácení králova bratra Tigrana, který v té době žil už deset let jako čestný exulant v Římě. Augustus pochopitelně vyhověl, neboť mohl počítat s Tigranovou loajalitou a tím i s posílením římské kontroly nad východní Anatolií. Tigranovou intronizací pověřil svého nevlastního syna, budoucího císaře Tiberia, tehdy jednadvacetiletého. Tiberius se objevil v Malé Asii s novými legiemi přivedenými z Ev-

ropy. Na východní frontě, v tomto případě výmluvně protiparthské, došlo k mohutnému nakupení vojenských sil: v Sýrii, Egyptě a Malé Asii měl Řím teď nejméně osm, spíše devět legií. To rozhodlo: Fraatés nijak nezásáhl v Arménii a Tiberius mohl prakticky bez odporu uvést Tigrana (II.) na trůn a vlastnoručně jej (jménem císařovým) korunovat.²⁴ Nyní už došlo k rychlému uzavření římsko-parthské dohody. Augustus už dříve učinil významné vstřícné a humánní gesto, když vrátil Fraatovi syna uneseného kdysi Tiridatem. To přimělo Fraata k naplnění příslibu, že vrátí orly legií dříve poražených římských vojevůdců a dosud žijící válečné zajatce. Tím sice velkokrál pustil z rukou velkou zbraň pro zisk co nejvýhodnějších podmínek smlouvy, nicméně dohoda, ke které svolil, mu přesto zachovala čestnou vladařskou tvář. Vcelku však byla výhodnější pro Řím: byly navráceny vojenské odznaky a váleční zajatci, Fraatés uznal římskou dominanci v Arménii, Eufrat byl určen za společnou hranici obou říší; Augustus se zavázal, že z Arménie (a Médie Atropatené) neučiní římskou provincii, uznal Fraata za „krále králů“ a „přítele národa římského“, jeho říši tedy za partnera říše římské. Parthie tak získala jedinečné postavení mezi všemi sousedy Říma. Legionářské orly převzal Tiberius, který také za Augusta, který už zřejmě na východě nebyl, podepsal dohodu.²⁵ K jejímu podpisu došlo na „neutrální půdě“, na ostrově uprostřed Eufratu.

Římská demonstrace síly („ozbrojená diplomacie“), hnaná až na pokraj skutečného střetu, slavila úspěch, aniž by k nejisté a ničivé válce došlo. Otázkou, kterou si jistě Augustus musel klást a která nejspíš rušila jeho sny, bylo, co bude, když Fraatés nebude ke kompromisu „spolupracovat“. Naštěstí nemusel jinou variantu řešení ani hledat ani vysvětlovat. Jeho diplomatický úspěch, který mohl být „zklamáním“ pro ty, kteří vsázeli na válku, byl ovšem v Římě z propagačních důvodů prezentován jako válečné vítězství.²⁶ Ve městě byly prováděny děkované slavnosti, Augustovi byly uděleny pocty, které „oceňovaly“ vojenskou sílu, jejíž tlak vedl k diplomatickému úspěchu: vítězství oblok na Foru Romanu (postaven, ale nezachován) a právo oslavit triumf, který však císař „skromně“ odmítl. Parthský úspěch byl dokonce ilustrován i dramatickou inscenací historické námořní bitvy (*naumachia*), kterou v roce 480 př. n. l. u Salaminý svedli Řekové

22) IUSTINUS (IV,3,10) v souvislosti s Parthy napsal: „věrnost slovům a slibům mizí, pokud přestane být výhodná“. BRUNT, P. A. 1990, s.96–109; TIMPE, D. 1975, s. 155–161.

23) Na rozdíl od dnes běžných diplomatických praktik, nepodnikl žádný římský císař „státní návštěvu“ u jiného „státníka“; kdo chtěl jednat s vládcm světové říše, musel se dostavit na jeho území. A podobně se parthský král jako „král králů“ pokládal za rovného císaři.

24) *Snahy Říma i Parthie o kontrolu důležité Arménie se projevovaly pochopitelně nyní i později zájmem mít tam na trůně svého chráněnce. Parthie při tom měla řadu výhod, včetně větších sympatií, kterých se v Arménii Arsakovcům dostávalo. Důležitost gest, jimiž se ovšem Řím či spíše římský císař snažil demonstrovat svou suverenitu, je vidět na dohodě z r. 66 n. l., kdy po bojích v Arménii parthský král Vologaesés prosadil svého bratra Tiridata na arménský trůn (dosazen tam byl už v roce 52) s tím, že Tiridatés přijme korunu v Římě z rukou císaře Nerona; SUETONIUS, Nero 13. Tento postup se na určitou dobu stal téměř konvencí.*

25) DIO CASSIUS LIV, 8, 1–3; SUETONIUS, Augustus 21.

26) Srov. DIO CASSIUS LIV, 8–9.

s Peršany.²⁷ Řím byl tak reprezentován jako rozhodný ochránce řecko-římské civilizace proti východním barbarům. Na mincích se oslavovala *Armenia capta* (Arménie dobytá), oslavovalo se na nich i vydání vojenských odznaků (*signis receptis*); Armén i Parth byli výtvarně i literárně představováni jako podrobení.²⁸ Skutečnost, že říše nebyla rozšířena o další území, jak se čekalo od případného válečného tažení,²⁹ odůvodnil Augustus v dopise senátu tím, že podle jeho názoru je dostatečné už to, co lid římský dosud získal; správu podřízených nových území je lepší ponechávat – po vzoru předků – domácím vládcům, „spřáteleným a spojeneckým králům“ (*reges amici et socii*). Augustus tak nadále na Východě upřednostňoval udržování klientských států, které fakticky stejně pokládal za součást říše, aniž by tam prosazování císařovy vůle vyžadovalo administrativní náklady a přítomnost vojska.³⁰ Parthie byla v každém případě v Římě pojímána jako podřízený stát; tentýž dojem vzbudila i jinde, snad i v Indii, jejíž vládce Póros, „král nad jinými 600 králi“, poslal k Augustovi velkolepé poselstvo.³¹

Tato pro Augusta nepochybně významná dohoda s Parthy byla důsledně plněna za života Fraata IV., nebyla však dlouhotrvajícím řešením (ostatně stejně jako další smlouvy s touto říší), i když fixovala podmínky, na nichž by se vztahy mezi Římem a parthskou říší měly zakládat s ohledem na faktickou, byť pochopitelně „relativní“ výhodnost pro obě strany. Parthové se totiž nevzdali „iránské ideje“ Achaimenovců; občasné připomenutí nároků na suverénní ovládnutí Asie patřilo vnitropoliticky k nutné legitimizaci postavení „krále králů“, už jen s ohledem na pojištění jinak nepřilíš pevné loajality iránské aristokracie a vasalských králů (zvláště v Persidě, odkud později vzešli Sasánovci). I když nepochybně k opakovaným neshodám a konfliktům v dalších obdobích nespíš přispívaly dílčí provokace z obou stran, je nepochybné, že aktivnější v tomto směru byli Parthové, kteří mimo jiné např. Arménii věnovali mnohem větší a angažovanější pozornost než Římané, kteří tam téměř vždy museli jen reagovat na parthské akce. Navíc dal-

27) DIO CASSIUS LV, 10, 7; OVIDIUS, *Umění milovat I*, 171 nn. Autoři běžně označují Parthy jako „Peršany“.

28) Scéna převzetí odznaků Tiberiem je centrálním obrazem v působivě výmluvných reliéfech na pancíři známé Augustovy portrétní sochy z Prima Porty.

29) Augustus se tedy s ohledem na Východ nemohl oslavovat jako Propagator Imperii Romani („roznožitel říše“), jako to udělal Septimius Severus po svém získání Mezopotámie v r. 197/198 n. l.

30) K této římské politice za prvních císařů viz PERI, M 1972. V některých vazalských státech, např. v Kommageně, vládli jako místní dynastové potomci Achajmenovců i Seleukovců, často spřízněni s Arsakovci dynastickými sňatky. K praxi a ideologii římské světovlády srov. i BURIAN, J. 1994, s. 41 nn.

31) Zprávu o něm, jistě nadnesenou, zaznamenal očitý svědek, Héródův dvořan Nikoláos z Damašku; srov. STRABÓN, *Geogr.* XV, 1, 76 (719).

ší vývoj vztahů mezi oběma mocnostmi vedl k tomu, že vedle Arménie se objevilo ještě druhé „nárazníkové pásmo“ mezi zájmy obou států, a to Mezopotámie, s poměrně silným helénistickým osídlením, o které parthští králové pochopitelně usilovali, jehož kulturní orientace však čas od času vzbuzovala spíše prořímské sympatie³². Římský zájem o kontrolu Mezopotámie a oblastí u Perského zálivu se otevřeně ukázal ve velkých válkách vedených později císaři Traianem, Markem Aureliem, Septimiem Severem a Caracallou, i když k jejímu trvalejšímu obsazení došlo až proti tlakům Sasánovců, kdy pro Řím bylo diplomaticky nemožné ji bezpečně zcela opustit.

Augustus sám – jistě nevědomky – zasáhl do dynastických poměrů parthského dvora a tak ovlivnil i pohyb v parthsko-římských vztazích ještě v době své vlády. V rámci vzájemných projevů dobré vůle a přízně po uzavření dohody v r. 20 př. n. l. daroval Augustus do velkokrálova harému krásnou italskou otrokyni Músu, kterou si Fraatés následně neobyčejně oblíbil a dokonce ji povýšil z konkubíny na královnu³³; z manželství se narodil syn Fraatakés. Músa údajně přemluvila Fraata, aby své čtyři syny i s rodinami poslal do Říma, kde by byli v bezpečí a mohli se vzdělávat. Fraatés to v r. 10 př. n. l. skutečně udělal.³⁴ Už tušíme, k čemu pak došlo: v roce 2 př. n. l. Músa krále – manžela otrávil a na trůn posadila svého syna s dynastickým jménem Fraatés V. Vzápětí nastaly pro Řím nové problémy. Byl uzavřen komplot Parthie a Arménie. Arménci odmítli krále Tigrana (III.), jmenovaného nedávno Augustem. Už samotný tento fakt byl z Augustova pohledu vzpourou. Poslal tedy na východ svého adoptivního vnuka Gaia Caesara, tehdy osmnáctiletého, s vojenským pověřením. Mezi Augustem a Fraatakem došlo k výměně korespondence, často vzájemně velmi urážlivé (SOUTHERN, P. 2001, s. 175), ale v roce 1 nebo 2 n. l. Augustus pověřil Gaia Caesara nápravou poměrů. Válečnému střetu se podařilo zabránit přímým diplomatickým jednáním Fraataka s Gaiem (oba mladíci prý v sobě našli zalíbení)³⁵ a byla podepsána nová dohoda, uzavřená – jak jinak – na ostrůvku uprostřed Eufratu; poté uspořádal jednoho večera Gaius banket na římském břehu řeky, příští večer Fraatakés na břehu parthském. Nová dohoda zřejmě aktualizovala podmínky dohodnuté v r. 20 př. n. l. Eufratés byl uznán jako demarkační linie mezi oběma říše-

32) To se ukázalo už za tažení Crassova a často později. Např. Seleukeia vyhlásila v r. 35 n. l. samostatnost proti Artabanovi III. a byla schopna si ji uhájit celých sedm let.

33) JÓSEFOS, *Jud. arch.* 18, 39–43.

34) S největší pravděpodobností se Fraatés takto zbavil svých synů i z důvodů vlastní bezpečnosti; vždyť on sám usmrtil vlastního otce v r. 37 a jeho otec svého otce v r. 58 př. n. l.

35) Očitým svědkem jednání byl v Gaiově družině důstojník VELLEIUS PATERCULUS, který později epizodu popsal ve svých stručných Dějinách, II, 103,3.

mi,³⁶ Fraatakés vyklidil Arménii, jejíž samostatnost měla nyní být garantována oběma stranami; Augustus se nově zavázal, že Fraatakovy bratry, poslané před časem Fraatem IV. do Říma, bude držet stranou od Východu, tj. od vnitroparthských záležitostí. V Římě se opět, samozřejmě, hovořilo o tom, že „Parthové se vzdali“ (např. FESTUS, *Breviarium* 19).

V roce 4 n. l. byl však Fraatakés nejspíš zavražděn a i Músa mizí z dějin.³⁷ Následovala krátká vláda Oróda III., po jehož odstranění si parthská aristokracie od Augusta vyžádala pro uvolněný trůn jednoho ze synů Fraata IV., poslaných před 14 lety do Říma, a císař poslal nejstaršího Vonóna. Ovšem Vonónův „západní“ styl života byl v nesouladu s parthskými zvyklostmi (nemiloval lov ani koně, nepořádal velkolepé hostiny apod.) a nový král se brzy znelíbil aristokratům, byl zbaven trůnu u uchýlil se i se svými pokladem do Sýrie pod římskou ochranu.³⁸ Na uvolněný trůn byl povolán jiný Arsakovec, Artabanos III., kterému byly dopřána velmi dlouhá vláda, až do r. 38 n. l. Stal se tak pro císaře Tiberia partnerem pro celou dobu jeho vládnutí (14–37 n. l.). Tomuto králi se podařilo vcelku úspěšně konsolidovat vnitřní poměry Parthie a zřejmě se snažil napravit dojem z jakéhosi „protektorátu“ římského císaře nad vlastní dynastií.³⁹ Byl to právě on, kdo se pokusil okázalým gestem radikalizovat „iránskou ideu“: v roce 35 n. l. (?) poslal k Tiberiovi poselstvo s požadavkem, aby Římané vyklidili všechna asijská území, která kdysi patřila Achajmenovcům.⁴⁰ S tím, že by císař jeho žádosti vyhověl, jistě počítat nemohl; on sám, i když hrozil vpádem na římské území, k žádným nepřátelským akcím

36) V r. 62 n. l. však měli Římané pevnosti na východní straně Eufratu. šlo ovšem zřejmě o horní tok řeky, TACITUS, *Ann.* XV, 17.

37) Předtím, asi v roce 2 n. l., se Fraatakés oidipovsky oženil se svou matkou Músou; tento akt, motivovaný nejspíš politicky, vyděsil celý řecko-římský svět. Na Fraatakových mincích je Músa titulována jako „královna Músa, nebeská bohyně“.

38) Stejný osud, tj. neschopnost sžít se s parthským prostředím, potkal později i další syny Fraata IV., Fraata a Tiridata (II.), které Tiberius podpořil proti králi Artabanovi III.; TACITUS, *Ann.* VI, 32–37.

39) Pozoruhodný je ovšem fakt, že parthští králové razili jen stříbrné a měděné mince (s nápisy v řečtině), nikdy zlaté; to je někdy interpretováno tak, že Parthové v tomto ohledu ctíli suverenitu Říma, tj. „monopol“ římského císaře na zlatou ražbu. Sasánovci později svou vlastní zlatou ražbou tento římský monopol zlomili. Dojem římského protektorátu nad Parthií byl ovšem reálný v tom smyslu, že to byli parthští králové, kteří posílali syny jako rukojmí do Říma, a římské císařovny, kdo „dosazoval“ krále na parthský trůn.

40) TACITUS, *Ann.* VI, 31; Artabanos se pokládal nejen za dědice Kýrova, ale i Alexandrova, čímž svým způsobem potvrdil helénistickou složku parthské kultury. Se stejnými nároky vystoupili pak mnohem agresivněji ve 3. století Sasánovci Ardašír a Šápur, jejichž ideologie ovšem návaznost na helénismus odmítala.

proti Římu prozíravě nepřistoupil. Proklamace jsou jen slova, po nichž nenásledují vždy činy, zvláště jde-li o diplomacii a válku (ISAAC, B. 1990, s. 21–22).

I tato epizoda koneckonců ukazuje, že díky Augustově politice, kombinující diplomacii s hrozbou vojenské síly, skončilo období „divokých“, neregulovaných poměrů na Předním východě. Mezi římskou a parthskou říší byly navázány více méně pravidelné diplomatické vztahy, uzavřena dohoda o státní hranici na Eufratu (jediná hranice Římem vůbec uznávaná) a „rámcová smlouva“ o sférách zájmů. Dohoda mezi Augustem a Fraatem IV. byla pochopitelně kompromisem jdoucím v zásadě proti „ideálním“ zájmům obou stran: Řím se nikdy nevzdal myšlenky naplňovat bohy příslibemou „vládu nad světem“ – *imperium sine fine*, říši bez hranic (VERGILIUS, *Aeneis* I, 278n.), parthský velkokrál propagačně sledoval „vládu nad Asií“. Byla však pozoruhodnou shodou egoistických zájmů obou stran za daných dobových poměrů, jejichž aspekty vnitropolitické i zahraničněpolitické dokázali oba vládcí realisticky vyhodnotit a především na základě odhadu rizik (i osobních) uznali potřebu vzájemného ujednání. Augustus si zajištěním klidu na východní hranici uvolnil ruce a vojenské síly na řešení mocenských cílů na Rýně a na Dunaji, tedy směrem do střední Evropy, bezpečnostně bližší vůči Itálii.⁴¹ Vzájemný mocenský respekt Říma a Parthie umožnil pro příštích téměř 150 let v zásadě, nikoliv ovšem bez narušování, „mírovou koexistenci“ obou velmocí. Tato éra skončila až razantním Traianovým útokem do Parthie v roce 114 n. l.

V závěru si připomeňme několik pasáží z Augustových *Res gestae*⁴², ve kterých císař shrnuje poměry na Východě jako jeden z mnoha dokladů svých velkolepých úspěchů ve prospěch Říma, především ale svého vlastního renomé u východních panovníků. Nám ovšem tyto pasáže zároveň ilustrují i složitost vnitřních poměrů uvnitř orientálních dynastií. Těmito problémy byl císařský Řím postižen přece jen v mnohem menší míře.

41) Stačí si připomenout paradox, že v době, kdy římské legie stály na Eufratu, neměli Římané ještě pod plnou kontrolou oblast západních Alp, které pacifikoval Augustus až v r. 8/7 př. n. l.

42) Pod plným názvem *Res gestae Divi Augusti* („Činy božského Augusta, jimiž podřídil svět moci národa římského“, ve zkratce citováno RGDA) se napsně (byť s lakunami) dochoval biograficko-historický soupis Augustových státnických aktivit, který tento císař vlastnoručně sepsal a uzavřel nedlouho před svou smrtí. Originál byl po Augustově smrti podle jeho přání zveřejněn na bronzových deskách vedla císařova mauzolea na Martově poli v Římě, množství kopií pak rozeslal senát do významných měst v provinciích. Nejúplněji dochovaný (dvojazyčný) text byl objeven v hlavním městě provincie Galatie Ankýře (dn. Ankara), odtud se tato významná památka označuje i jako „Monumentum Ancyranum“. Text v překladu J. Novákové je připojen v publikaci W. Ecka, *Augustus a jeho doba*.

29 Množství vojenských standard, které ztratili *jiní* vůdcové, jsem po porážce nepřátel dostal nazpátek z Hispánie a Galie a od Dalmatů. Parthy jsem donutil vrátit mi zbroj i prapory tří římských vojsk a *pokorně prosit* lid římský o přátelství.

31 Z Indie ke mně často byla vyslána poselstva králů, jaká do té doby nebyla vídána u žádného římského vojevůdce. O naše přátelství se ucházeli ústy vyslanců Bastarnové i Skythové a knížata Sarmatů, kteří sídlí na naší i oné straně řeky Donu, a král Albanů i Hibérů a Médů.

32 Jako *prosebníci* se ke mně utekli *králové* Parthů Tiridatés a později Frahatés, král Médů Artavasdés, král Adiabenských Artaxerxés... Ke mně do Itálie poslal král Parthů Fraatés, syn Oródův, všechny své syny a vnuky, aniž byl pokořen válkou, ale *žádaje* mne o přátelství skrze své děti jako *rukojmí*. A za mé vlády se *těšila* ochraně lidu římského ještě řada jiných národů, které předtím nepřišly s lidem římským do žádného styku.

33 Ode mne *obdržely* národy Parthů a Médů *krále*, o které žádaly ústy vyslanců předních mužů těch národů: Parthové Vonóna, syna krále Fraata, vnuka krále Oróda, Médové Ariobarzana, syna krále Artavazda, vnuka krále Ariobarzana.⁴³

Summary

Parthia and Rome in the Age of Augustus

Thanks to Augustus' policy combining diplomacy with the threat of military force, a „wild“ and non-regulated situation in the Near East got to an end. The Roman and the Parthian Empires had more or less regular relations now; an agreement on the „state borders“ on the Euphrates was concluded (the only boundary recognized by Rome!), and a „framework agreement“ on the area of interest was made. The agreement between Augustus and Phraates IV was obviously a compromise in principle, going against the „ideal“ interests of both parties: Rome did never give up its ideal of fulfilling the Gods' promise – the world dominance, the Parthian „king of kings“ declared the dominance „over Asia“. However, it was a remarkable consensus of egoistic interests of both parties under the contemporary circumstances, whose home and outland aspects both rulers were able to assess realistically, seeing the risks (even the personal ones), and on this basis they were able to recognize the

43) Tato stať byla zpracována v souvislosti s řešením dílčího úkolu Výzkumného záměru MSM 0021620827, jehož nositelem je Filosofická fakulta UK v Praze.

needs of mutual agreement. Mutual power respect between Rome and Parthia allowed „peaceful coexistence“ of both empires for the next almost 150 years, in principle of course, as this was not without violations. This era came to an end by Trajan's disruptive attack against Parthia in 114 AD.

Bibliografie

Antičtí autoři

APPIÁNOS – *Rómaika / Římské dějiny* (část: *Občanské války*)

DIO CASSIUS – *Rómaiké historia / Římské dějiny*

FESTUS – *Breviarium rerum gestarum p. R. / Krátký přehled dějin národa římského*

IUSTINUS – *Epitome historiarum Philippicarum / Výtah z dějin filippských*

JÓSEFOS (Flavius Iosephus) – *Júdaiké archaiologia / Židovské starožitnosti*

PLINIUS Starší, *Nat. hist. – Naturalis historia / Přírodověda*

PLÚTARCHOS – *Bioi paralléloi / Srovnávací životopisy*

STRABÓN, *Geogr. – Geografika / Zeměpis*

SUETONIUS – *De vita Caesarum / Životopisy dvanácti císařů*

TACITUS, *Ann. – Annales / Letopisy*

Sekundární literatura

AMELING, W. (1994): Augustus und Agrippa, *Chiron* 24, 1994, s. 1–28.

BALL, W. 2001: *Rome in the East*. London.

BENGTSON, H. (1977): *Marcus Antonius. Triumvir und Herrscher des Orients*. München.

BOWERSOCK, G. W. (1983): *Roman Arabia*, Cambridge (Mass.).

BRUNT, P. A. (1990): *Roman Imperial Themes*, Oxford (kap. 5, s. 96–109).

BURIAN, J. (1994): *Římské impérium. Vrchol a proměny antické civilizace*. Praha.

CAMPBELL, B. (1997): *War and diplomacy: Rome and Parthia 31 BC – AD 235*, in: J. Rich – G. Shipley (eds.), *War and Society in the Roman World*, London – New York, s. 212 – 240.

COLLEDGE, M. A. R. (1967): *The Parthians*, London.

CORNELL, T. (1997): *The End of Roman Imperial expansion*, s. 139–170, in: J. Rich – G. Shipley (Eds.), *War and Society in the Roman World*. London – New York.

CROOK, J. A. (1994): Augustus' Power, Authority, Achievement, s. 113–146, in: *The Cambridge Ancient History, vol. X.: The Augustan Empire, 43 BC – AD 69*. Cambridge UP.

DAHLHEIM, W. 1989: *Geschichte der römischen Kaiserzeit*. München.

DOBIÁŠ, J. (1924): *Dějiny římské provincie syrské I: Do oddělení Judaeie od Sýrie*. Praha.

ECK, W. (2002): *Augustus a jeho doba*. Praha.

GRUEN, E. S. (1996): Armenia and Parthia, in: *The Cambridge Ancient History, vol X.: The Augustan Empire, 43 BC – AD 69*. Cambridge UP.

ISAAC, B. (1990): *The Limits of Empire: The Roman Army in the East*. Oxford.

KENNEDY, D. (2002), The East, in: Wachter, J. (ed.), *The Roman World I, s. 266–308*. London – New York: Routledge

MILLAR, F.G.B. (1988): Government and diplomacy in the Roman Empire during the first three Centuries, in: *International History Review* 10:3, 1988, s. 345–377.

MILLAR, F. G.B. (1993): *The Roman Near East, 31 BC – AD 337*. Cambridge, Mass. – London.

MÜNKLER, H. (2007): *Imperien*. München.

PERI, M. (1972): *Roma e i re d' Oriente da Augusto a Tiberio (Cappadocia, Armenia, Media Atropatene)*. Bari.

SCHECK, F. R. (1995): *Die Weihrauchstrasse. Von Arabien nach Rom – Auf den Spuren antiker Weltkulturen*, Bergisch Gladbach.

SOUTHERN, P. (2001): *Augustus*. London – New York.

STARK, F. (1966): *Rome on the Euphrates. The Story of a Frontier*. London.

TIMPE, D. (1975): Zur augusteischen Partherpolitik zwischen 30 und 20 v. Chr., *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft*, N. F. 1, 1975, s. 155–169.

WIDENGREN, G. (1976): Iran, der grosse Gegner Roms: Königsgewalt, Feudalismus, Militärwesen, in: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* II,9,1 (Berlin-New York), s. 219–306.

WISSMANN, H. von (1975): Die Geschichte des Sabäerreiches und der Feldzug des Aelius Gallus, in: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* II,9,1 (Berlin – New York), s. 308–544.

WOLSKI, J. (1975): Iran und Rom. Versuch einer historischen Wertung der gegenseitigen Beziehungen, in: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* II,9,1 (Berlin – New York), s. 195–214.

Radim Kočandrle

Simplikiův referát o Anaximandrovi (DK 12 A 9)

Abstract

The aim of the study is to interpret the Theophrastus' account of the Anaximander's principle. The Theophrastus' exposition is preserved via Simplicius in his commentary on the Aristotle's Physics including the verbatim quotation of Anaximander known as the fragment DK 12 B 1. The fragment itself describes in poetic manner, why none of the so-called elements can be the source, from which „all the heavens“ arose. Anaximander depicts the mutual change of the elements into each other as the paying penalty and retribution for injustice. That is the reason why he does not explain the coming-to-be as the alteration of the element, but as the separation off of the opposites. Hence, the fragment reflects the law, which governs the Universe involving all the cycles in the nature.

(Studie je realizována na základě grantového projektu GA CR 401/07/0516)

Hermann Diels v práci *Die Fragmente der Vorsokratiker* (1. vyd. 1903, dále revidované Waltherem Kranzem) podal dodnes užívané členění textů předsokratovských myslitelů. V kapitole věnované Anaximandrovi z Miletu označil za přímý citát DK 12 B 1 část pasáže Simpliciova komentáře k Aristotelově *Fyzice* (*In Arist. Phys.* 24, 13-25), v Diels-Kranzově značení DK 12 A 9. Fragment DK 12 B 1 je obecně považován za nejstarší dochovaný